

MORAL IDENTITY AND PRACTICE – A NARRATIVE ETHICS INTERPRETATION

Laura Ciubotărașu Pricop, PhD, "Al. Ioan Cuza" University of Iași

Abstract: The narrative approach follows, with some adjustments, the model proposed by Ricoeur which relies on getting in the interpretation of a "narrative configurations" given the structure of a text in relation to extratextual reality. The transition between the two levels are actually achieved through a "process of narrative integrating" structure and conjuncture event by description (which keep layering up) and storytelling (which unifies). In this narrative structure, (which is less rigid) can be analyzed features and complexities of the concept of identity. The result of this exercise is: "the story that we make of our life that brings together the various sources of our identity and Gives Them Coherence for us". (Tom Wilks)

In the last part of the paper I will try, on one hand, to test how it works in social contexts identity (Strawson) and identity practice (Atkins) through narrative strategies proposed to grasp how and why personal interests, good personal, egoistic tendencies (ethical egoism) are sacrificed in order to achieve the greater good, or of a community/group. On the other hand, I will try to show that the failure to apply the principle of identity attributes, properties, individual characteristics (Strawson) seems to affirm a type of relativism that builds human identity in determined and well-defined contexts. Clearly such a perspective on identity that states simultaneously that under the same identity of two different entities, in the class, but denies when targeting attributes and properties of the same entities which can be perceived at a epistemological level, as the possibility of a cosmopolitan ethic.

Keywords: narrative ethics, moral identity, practical identity, narrative configurations, narrative strategies.

Scopul acestei lucrări este acela de a analiza din perspectiva eticii narative (narrative ethics) conceptul de identitate pornind de la două abordări diferite: a) cea deschisă de Ricoeur și bazată pe structura modelului narativ pe care sunt grefate elementele fundamentale pe care s-a dezvoltat ulterior etica narativă: conceptul de identitate narativă ca asemănare (identity as sameness) și ca reprezentare a sinelui (identity as selfhood) și b) perspectiva lui P.F.Strawson, o perspectivă logică centrată pe analiza sloganului „no entity without identity”. Strawson înțelege prin *entities* mai degrabă obiecte și încearcă să schițeze criteriile generale de identitate pentru toate obiectele ce aparțin unei anumite categorii sau calități a intelectului și caracterului în privința indivizilor umani.

În ultima parte a lucrării voi încerca să testez modul în care funcționează în contexte sociale identitatea (Strawson) prin intermediul strategiilor propuse de etica narativă.

Trebuie specificat în acest context că în lucrarea de față, din rațiuni pragmatice, au fost suspendate implicațiile metafizice și psihologice ale conceptului de identitate pentru fluiditatea explicației. În primul rând e vorba de Eu- sine, conștiință de sine, eul transcedental etc., iar din perspectivă psihologică o punere în paranteză a construcției identității la nivelul proceselor cognitive, a construcției personalității, trasăturilor de caracter, temperamentului sau psihopatologiei. E clar ca aceste elemente nu numai că influențează perspectiva asupra eticii identității, ci realmente o structurează, căci etica narativă este văzută ca o combinație a unor principii etice preluate din subiectivism (adică investigația morală nu poate produce adevăruri obiective); teorii ale virtuții (implicațiile psihologice sunt importante pentru că

vorbim despre trăsături de caracter și despre modul cum influențează acestea comportamentul etic/moral); sau implicațiile psihologiei în realismul moral, care furnizează fundamentul pentru analizarea motivelor de acțiune într-o situație precis conturată. Și sunt doar câteva exemple. Precauțiile acestea se impun datorită moștenirii etice fragmentate. La nivel etic putem explica un fenomen prin seturi de teorii: naturalism, antinaturalism, subiectivism, raționalism, determinism, perspectivism, intuiționism, etici ale virtuții, etici feministe, etici situaționiste, global ethics, dar nu prin toate.

În acest context voi încerca mai întâi să evidențiez structura modelului narativ de interpretare așa cum l-a schițat Paul Ricoeur¹

Identitatea ca narațiune. Opțiunea lui Ricoeur

Din punctul de vedere al lui Ricoeur, „operația de configurare narativă intră în componența tuturor modalităților de explicație/comprehensiune. Astfel, reprezentarea în forma ei narativă (...) nu se adaugă din exterior fazei de documentare și fazei explicative, ci le însoțește și le susține.”² Acesta este locul pe care de fapt Ricoeur îl atribuie narativității în „arhitectura cunoașterii isorice” o situare, după cum spune Ricoeur, între doi versanți: adversarii și avocații tezei narativiste. Interpretările narativiste tind să nege ruptura epistemologică dintre înțelegere și explicație. Teza narativistă afirmă că „a înțelege o povestire înseamnă, chiar prin faptul de a o înțelege, a explica evenimentele integrate în ea și întâmplările povestite. (Între eveniment și povestire se instalează o altă diferență. Este vorba de diferența ce se poate instala între forme distincte de discurs dar care fac apel la conceptul de narațiune: discursul istoriei, văzut ca narațiune ce ridică pretenții de valabilitate (adevar, un adevăr particular, adevărul istoric) și, de cealaltă parte, discursul literar – care caută să obțină doar efecte de ordin retoric-estetic).

Urmând această distincție se poate vorbi, așa cum precizează Ricoeur, despre două tipuri de iteligibilitate: iteligibilitate narativă bazată pe coerența narativă și iteligibilitate explicativă bazată pe conexiune cauzală sau finală.³ Iteligibilitatea narativă trebuie înțeleasă din perspectiva semioticii discursurilor (intuitivism și analitica naratologiei) din care, după Ricoeur, rezultă „coerența narativă”⁴ și are rolul a realiza, în termenii utilizați de Ricoeur o „sinteză a eterogenului pentru a exprima coordonarea fie între evenimente multiple, fie între cauze, intenții și chiar hazarduri într-o aceeași unitate de sens”.⁵ De aici decurg trei serii de implicații: a) definiția narativă a evenimentului – „în plan narativ, evenimentul este ceea ce, survenind, face acțiunea să avanseze: el reprezintă o varietate a intrigii.” (intriga este văzută de Ricoeur ca fiind forma literară a sintezei eterogenului); b) noțiunea de identificare narativă în conjuncție cu coerența narativă (intrigă) pune în evidență personajul – caracterul, căci el suportă și produce acțiunea povestită. Identificarea narativă se situează la același nivel cu evenimentul indiferent de calitatea lui (amplitudine), iar impactul unui eveniment „exprimă persistența și efectele sale departe de sursă. El e corelativ cu impactul povestirii înseși, a cărei

¹ Paul, Ricoeur, *Memoria, Istoria, Uitarea*, tr. Ilie Gyuresik și Margareta Gyuresik, Ed. Amarcord, Timișoara, 2001.

² Ibidem, p.291.

³ Ibidem, p. 296.

⁴ Ibidem.

⁵ Ibidem.

unitate de sens se perpetuează”⁶; c) evaluarea morală a personajelor. (Ricoeur a preferat o comparație cu structura metaforică pe care s-au construit personajele în tragedie și comedie asta pentru că evaluarea personajelor s-a produs pe măsură ce spectacolul se desfășura. Același lucru este valabil și în film) – „mai bune decât noi în tragedie, inferioare sau egale nouă prin virtute, în comedie”⁷.

Plecând de la aceste distincții și precizări se poate spune, ca o concluzie provizorie, că interpretările narrative, urmând acest model propus de Ricoeur, au drept rezultat o „configurație narativă”⁸ dată de structura (structura devine, prin povestire, condiția de posibilitate a evenimentului⁹) unui text în corelație cu realul extratextual¹⁰. Trecerea dintre cele două niveluri se realizează de fapt printr-un „proces de integrare narativă” a structurii, conjuncturii și evenimentului prin descriere (care păstrează stratificarea planurilor) și povestire (care le unifică). Pe această structură narativă, mai puțin rigidă pot fi analizate particularitățile și complexitatea conceptului de identitate. Rezultatul acestui exercițiu nu este decât „povestea pe care o facem din viața noastră, care reunește diverse surse ale identității noastre și îi conferă coerență”¹¹.

Identitatea practică de la criteriul la recunoaștere

Perspectiva lui P.F.Strawson¹² asupra identității este una logică centrată pe analiza sloganului „no entity without identity” care nu se bazează pe un principiu puternic. Strawson înțelege prin *entities* mai degrabă obiecte și încearcă să schițeze criteriile generale de identitate pentru toate obiectele ce aparțin unei anumite categorii sau calități ale intelectului și caracterului în privința indivizilor umani.

Acest slogan „no entity without identity” este interpretat de Strawson în manieră interogativă în trei ipostaze distincte la care adaugă și o afirmație: i) nu este nimic care să nu fie identic cu sine?¹³; a doua interpretare a sloganului este dictată de incompletudinea primeia și vizează următorul aspect: ii) nu este nimic care să nu aparțină unei categorii, așadar un tipar, un criteriu general de identitate pentru toate lucrurile ce aparțin acelei categorii?¹⁴ și iii) unele lucruri aparțin anumitor categorii în așa fel încât pentru fiecare asemenea categorie există criteriul general de identitate pentru toate lucrurile ce aparțin acelei categorii, pe când alte lucruri nu aparțin: numai lucruri de primul tip sunt entități (obiecte), lucruri de al doilea tip nu sunt?¹⁵. Și în ultimă instanță, iv) nu există nimic despre care să poți vorbi în detaliu în legătură cu lucrurile pe care nu le cunoști, măcar în principiu, adică cum ar putea fi ele identificate¹⁶.

⁶ Ibidem, p. 299.

⁷ Ibidem, p. 297.

⁸ Ibidem, p. 303.

⁹ Ibidem, p. 300.

¹⁰ Ibidem, p. 301.

¹¹ Tom, Wilks, „Social Work and Narrative Ethics”, *British Journal of Social Work* (2005) 33, 1249 – 1264, doi:101093/bjsw/bch242, accesat, 17.10.2013.

¹² P.F., Strawson, *Entity & Identity and Other Essays*, Oxford University Press, 2005.

¹³ Ibidem, p. 21.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem, p.22.

Prima interogație este văzută de Strawson ca incompletă, a doua prea generală, a treia lipsită de sens iar afirmația este îndreptată de fapt împotriva modului de utilizare dat sloganului și anume, după Strawson, acela de a discredita atributele sau proprietățile obiectelor în comparație cu clasificarea acestora. Pentru clasificare, constată Strawson, există un criteriu de identitate, care este calchiat după principiul identității al logicii clasice: clasa α -obiecte este identică cu clasa β -obiecte dacă și numai dacă toate α -obiectele sunt β -obiecte și conversa este valabilă. Observația lui Strawson este aceea că sloganul, bazat pe acest criteriu de identitate eșuează în cazul atributelor și proprietăților, cum ar fi obiectele vandabile, cele poziționate în spațiu. Aceste elemente care pot de asemenea contura identitatea obiectelor, „cad în subcategorii pentru care astfel de criterii ar putea fi date. De fapt astfel de criterii nu pot fi în general date unor subcategorii. Nu există criterii de identitate pentru culori, calități intelectuale, calități de caracter sau atitudini afective. Nu există nici pentru- extinzând gama – pentru mirosuri, simț tactil, timbru vocal, stilul de a merge, maniera de a vorbi, stiluri literare, arhitecturale sau hair styles”¹⁷. Cu toate că aceste proprietăți, atribute ale lucrurilor, culoare, stil literar etc. sunt criterii după care noi atribuim identitate lucrurilor – învățăm să le recunoaștem; un bun arhitect, afirmă Strawson, va recunoaște cu ușurință stilul Palladian dar nu toate casele construite în acest stil au fost proiectate de Palladio. Același lucru se întâmplă și în cazul culorilor, pe care învățăm să le identificăm din copilărie, dar răspunsul la întrebarea, de pildă, „ochii ei au aceeași culoare cu rochia pe care o poartă?” chiar dacă ochii sunt albaștri și materialul din care este făcută rochia este de aceeași culoare, răspunsul, în cele mai multe cazuri este negativ pentru că, spune Strawson, apar grade de variație, ochii s-ar putea să fie mai luminoși. În cazul stabilirii identității la nivelul atributelor, proprietăților apare un anumit grad de indeterminare, care depinde de acuratețea și precizia căutării. (Ca o paranteză, modul în care Strawson analizează identitatea pare a prelua o tehnică regizorală, de filmare – alternanța dintre prim plan și planul largit; dacă individul este văzut de departe este identic cu mine pentru că are aceleși stil de a merge etc., dacă privim mai de aproape apare de fiecare dată celălalt, un altul.)

O scurtă concluzie a lucrării:

Dintr-o perspectivă etică, la Strawson identitatea, datorită lipsei criteriilor de identitate și imposibilității de a aplica principiul identității la nivelul atributelor și proprietăților aceasta este centrată pe individ și pare a afirma un tip de relativism construit în contexte determinate și bine precizate. În mod cert o astfel de perspectivă asupra identității care afirmă în același timp și sub același raport identitatea a două entități diferite, la nivelul clasei, dar o neagă la nivelul atributelor și proprietăților, poate fi percepută, la nivel epistemologic, ca o condiție de posibilitate a unei etici cosmopolite.

Bibliografie:

Adam, Zachary, Newton, *Narrative Ethics*, Harvard University Press, 1997.
Charles, Taylor, *Sources of the Self*, Harvard, 1989.

¹⁷ Ibidem, pp. 22-23.

- David, Pellauer, *Ricoeur; A Guide for the Perplexed*, Continuum International Publishing Group, 2007.
- David, Wood, (ed.), *Paul Ricoeur Narrative and Interpretation*, Routledge, 1992.
- John, Norton, *Toleration, Identity & Difference*, Palgrave Macmillan, 1999.
- Maria, Duffy, *Paul Ricoeur's Pedagogy of Pardon: A Narrative Theory of Memory and Forgetting*, Continuum International Publishing, 2009.
- P.F., Strawson, *Entity & Identity and Other Essays*, Oxford University Press, 2005.
- Paul, Ricoeur, *Memoria, Istoria, Uitarea*, tr. Ilie Gyuresik si Margareta Gyuresik, Ed. Amarcord, Timișoara, 2001.
- Paul, Ricoeur, *Time and Narrative*, vol.III, translated by Kathleen Blamey and David Pellauer, The University of Chicago Press, 1990.
- Tom, Wilks, „Social Work and Narrative Ethics”, *British Journal of Social Work* (2005) 33, 1249 – 1264, doi:101093/bjsw/bch242, accesat, 17.10.2013.